

A magyar banánköztársaság, avagy a kétfarkú ellenzék esete a drogbárókkal

*Kutya nehéz úgy igazat mondani, hogy mindig csak hazugságot hallunk.
(fordított Esterházy)*

Ebben az írásban arról lesz szó, hogy az Orbán-rendszernek az eddigi választásokon való megdönthetlensége három pilléren nyugszik: (1) a legapróbb részletekig kiépített hatalomgyakorlás, amihez (2) a közönség figyelmének könnyű és nehéz drogokkal való kikapcsolása társul, és (3) az ellenzék rendszerellenességének a hiányán. Az első kettő révén hazánkat, mint egy dél-amerikai banánköztársaságot, egy jól szervezett droggartell szállta meg, amelynek élén a drogbárók által elfogadott, felettük uralkodó keresztapa áll, akinek hatalmát a folyamatosan elkábított, az ellenállás szinte minden eszköztől megfosztott és a rövid, intézményes pórázon tartott közönség nem tudja veszélyeztetni. A harmadik pillér, hogy az ellenzék legfeljebb technikai, szivárványkoalíció létrehozására képes, de nem tud olyan egyszerű célokat együtt meghatározni, egyértelmű és határozott ajánlatot együtt megfogalmazni, amelyet a közönség többsége képes megérteni, elfogadni, és hinni is benne, hogy az ellenzék egy emberként meg is valósítja azt.

Ujjé, a magyar barakkban nagyszerű...

A közönség elkábítása záporozó ígéretekkel és a hatalomhoz bújás refle-

xét kiváltó fenyegetésekkel nem Orbánnal és még csak nem is a 2000-es években kezdődött Magyarországon, a rászoktatás a Hazafias Népfront országos tanácsának 1961-ben megtartott ülése óta vert tanyát hazánkban. 1961. december 8-án, a hirtelen fagyossá vált decemberi napok egyikén fogalmazta meg először Kádár János később elhíresült politikai jelszavát: „Aki nincs ellenünk az velünk van!” A farkasordító decemberi hidegben elhangzott, „szívét-lelket melengető” mondattól számítjuk a szocialista diktatúra meglágyulását, annak a kezdetét, hogy cserébe a hatalom megkérdőjelezhetetlenségéért, a Kádár-rendszer elviselhetőbbé téve a proletárdiktatúra mindennapjait, fokozatosan kisebb-nagyobb engedményekre volt hajlandó. A kábítás trükkje bevált, hisz a háború, a nélkülözés, a rettegett fekete autók után mindenki békére vágyott, a fegyveres felkelés, a szabadság néhány napos mámore után alig fél évvel, a levert forradalomtól elfordulva már 1957. május 1-jén tömegek tetek hitet a Kádár és az akkor még nem ismert rendszere mellett. A Kádár-rendszer kicsit több volt, mint a Gothár Péter *Megáll az idő* című zseniális filmjének kezdő képsorából elhíresült beletörődő mondatnak –

„Jó, hát akkor itt fogunk élni!” – a megvalósulása.

Kádár a fokozatos „engedményeket”, az elviselhetőséget megalapozó „falatkákat” mint a közönség feltételes reflexét kialakító drogot használta engedelmességük kiváltása érdekében. Ennek eredménye a szinte mindenkinek elérhető „szegényesség” és a szinte mindenki által elfogadott „igénytelenség”, ami a majd csak lesz valahogy *felelőtlenségébe* torkollott. A már megszokott igénytelenséghez és felelőtlenséghez a 60-as évek reformjai által megérelt újabb lazítások és a hiányok megszűnése nyomán a kijózanodás pillanataiban az önirónia („langyos a sör / de nekünk így is jó”) társult. A közönségre hamiskásan kacsintó Kádár-rendszer az *önző szocialista kispolgár* archetípusát tenyésztette ki az engedmények és jutalomfalatkák adagolásával a városokba betertelt, munkássá emelt prolikból is. A panellakás + Trabant + víkendház szentháromságával a késői Kádár-korszak a szocialista kispolgár önzését tökélyig fejlesztette. Akinek ennyije sincs, azzal minek is törődni, akinek ennyije van, az minek is törődne bármi mással. Az ekkorra már megengedett „tagságtalansági” igazolványokba (legalábbis Moldova György maróan gúnyos stílusában) a „Világ proletárjai, hagyjatok békén!” jelmondat került. A felelőtlenség, a szegényesség és az igénytelenség szentháromsága örökké is tarthatott volna, búfelejtőként megfejelve némi gúnyolódásba fojtott (a Ceausescu-rendszer Romániáján) „magyarokodással”, ha maradtak volna az oroszok a spájzban, és az orosz szuronyok meg az orosz olaj, majd később az utóbbit pótló tőkés hitelezők

pénze továbbra is Kádár rendelkezésére állt volna. Kádár egyre inkább túlnyújtózkodott a jutalomfalatkák osztogatása érdekében az ország takaróján, amit a tőkés hitelezők pénze pótolta ki, emiatt nemcsak a saját engedményei, hanem a hozzájuk való alkalmazkodás miatt is az ország gazdaságilag (és kulturálisan is) egyre nyitottabbá vált. A belső reformok, engedmények és a külső alkalmazkodás együtt fokozatosan tették hazánkat a „legvidámabb barakká”, azaz a közönség látszólag Kádár „jóindulatának” bódulatában egyre inkább hitte, hogy az orkáncabátokkal együtt lassan a polgári jólét is átjön a határon.

A Kádár-korszak végére a gazdaságpolitika (és vele együtt az általános politika) lüktetése a Stop-Go ciklikusságát tükrözte, mert az egyre erőteljesebb eladósodás vagy a szigorú takarékoskodást, vagy a hatékonyabb (azaz kapitalista módszereket utánzó) termelést követelte meg. A hólabdaszerűen növekvő külföldi adósságok törlesztése, növekedésük fékezése miatt a kényszerű áremelések, az importkorlátozások, a meg-megdöccenő beruházások, a falura hazaküldött segéd munkások jelezték a kádári jóléttől elbódított közönség számára, hogy ezen a művi (plasztik – Kornai János) piacon is az él meg, aki képes a saját életéért felelősséget vállalni. A 80-as évek közepén anélkül, hogy ezt jelszavak, transzparenszek hirdették volna, megkezdődött a „saját életéért mindenki maga a felelős” rendszerváltása. Jól jelezte ezt, hogy 1980 és 1987 között megszűnt mintegy félmillió (elsősorban betanított és segéd munkára alapozott) munkahely még az „átkosban”. A kis ajándékok oszto-

gatásának, a munkahelyre bejárás díjaként fizetett béreknek véget vettek az erejét vesztett Szovjetunió támasza nélkül adósságtengerben szalmaszál után kapkodó pártvezetés által sorozatvetőből kilőtt „piaci” reformok. A rendszerváltáskor sokan – köztük én is – elhitték, hogy a Kádár-korszak reformjai nemcsak a gazdaság intézményrendszerét alakították a piaci, a teljesítményelvű irányba, hanem a hétköznapiakban is megváltozott az emberek mentalitása, azt hittük, hogy tudomásul vették, a piaci rendszerrel a verseny, így a kiemelkedés és a bukás együtt jár. A reformok élhetőbbé tették a szocializmust, de az igyekezet a nagyobb szelet kenyérért, a „sátor-tetős” házáért nem járt kéz a kézben a félelemmel, hogy az emberek a munkájukat is elveszíthetik (kivéve a cigányokat), sőt tönkremehet még a munkahely is. A kalákában épített házak, a gémkázás új közösséget teremtett, az emelkedő, önző kispolgárok közösségét. Igaz, az élhetőbb szocializmust eredményező gazdasági reformok a Szovjetunió szétesésével gazdasági rendszerváltásba torkolltak, amit gyorsan követett a politikai rendszerváltás is: a jelző nélküli demokrácia.

A rendszerváltás eufóriájának hónapjaiban lett volna arra mód, hogy a közönség közösen belekezdjen az elvonókúrába, leszoktassa vezetőit és önmagát a valósággal való szembenézést csábítóan halogató „falatkákról”. A politikai felszabadulás összekapcsolódhatott volna a hazugság, a kábítás, a drogok folyamatos fogyasztásától való megszabadulással. Az „Európába, de mindahányan!” (Csengey Dénes) katarzisa akár alkalmas lehetett volna arra

is, hogy a „*a saját sorsáért mindenki maga felelős*” személyes rendszerváltása összekapcsolódjon a kijózanodásra épülő közös jövőnk vállalásával. A rendszerváltáskor felszínre került politikai erők azonban nem arra szövetkeztek, hogy közös erővel (nagykoalícióval?) leszoktassák az elkábított közönség tagjait a Kádár-rendszer drogjairól, mi több, voltak közöttük, akik – megelőlegezve a „nem kell félni, nem fog fájni” jelszavát – a Kádár alatt felhalmozódott adósság eltörlésében, valamiféle új Marshall-segély fizetésében reménykedtek. A rendszerváltás néhány hónapig tartó eufóriája idején, és csak akkor, ha már akkor lett volna magyar Balcerowicz (Békesi László? Bokros Lajos?), ő is összehívathatta volna az Országgyűlést, hogy ott mondja el, hogy vége a tömegek drogra szoktatásának, „hülyítésének”. Ugyanúgy, ahogy azt Lengyelországban 1990. december 17-én Balcerowicz, a sokkterápia atyja e szavakkal megtette: *„Véget kell vetnünk annak a színjátéknak, amelyben az emberek úgy tesznek, mintha dolgoznának, az állam pedig úgy tesz, mintha fizetne. Világos célokat megfogalmazó programot kell kidolgozni, amelyet a társadalom most még támogat.”*

A „drog használatáról” leszoktató kúra – úgy a közönség, mint a drogot forgalmazó politikai vezetők körében – elmaradt, így a „tabula rasa” helyett a politikai pártok közötti választási verseny új életre keltette a kemény és lágy drogok alkalmazását a pártok politikai ígéreteinek formájában. Ennek legelső jele volt a sokkterápia alkalmazásának (a lengyelországi Balcerowicz-terv magyar változatának) az elvetése, az állam-

háztartás, a munkaerőpiac anomáliái rendbetételének az elhalasztása.

A kábításban nincs megállás...

Ha a könyörtelen igazmondáson, a valóságos helyzettel való szembenézésem alapuló és gyakorlatias programmal kezdődött volna a rendszerváltás hazánkban is, akkor ma nem az Orbán keresztapaságával vezetett drogbárók uralkodnának rajtunk. A rendszerváltáskor a drogkereskedők cserélődtek, de nem szűnt meg a drogozás. A rendszerváltás előtti és közvetlenül utáni gazdasági reformok következtében – bármennyit változott is 1968 és 1990 között (persze főként a tábor többi országához képest) a valahai államosított szocialista gazdaság – nem következett be markáns magatartásváltás, fennmaradt az „állam majd megsegít” felelőtlensége, a versenykörülmények közé kerülő vállalkozásoknak nem keményedett meg azonnal a költségvetési korlátjuk, továbbra is lehetett felelőtlenségül csak a fizetés későbbi ígéretére gyártani és szállítani, a munkásoknak a kőkemény követelmények megkövetelése nélkül fizetgetni, az árakat csak az elviselhető mértékben emelgetni. Aztán persze jött a taxissztrájk, ami nem a piaci viszonyokkal való szembenézést kényszerítette ki, csak fenntartotta annak az illúzióját, hogy elég, ha „könnyű álmokat ígérő”, a korábbinál jobb kormány jön. Tovább folytatódott a közönség kábítása a fizetésektelen állami vállalatok fokozatos magánkézbe adása ellenére azok további hitelezésével, ami elnyújtotta, de nem szüntette meg a bajt; a termelékeny és fegyelmezett munkához nem szokott munkanélkülivé vált

tömegek „táppénzre”, majd korai nyugdíjba küldésével, végül tömeges „rokkantosításával” ami nem oldotta meg az átképzés, a munkára való alkalmasság megszerzésének a gondját, csupán az adófizetőkre terítette szét a rendszerváltás terheit, és újra osztársadalmi szintre emelte a csalást.

A rendszerváltáskor a politikai erők összefogásával nem sikerült kizökkenteni a magyar társadalom szekerét abból az egyre mélyülő vályúból, amelyben évtizedek óta (évszázada?) haladt. Ebben a hagyományos, rendies társadalomszerkezetben és viselkedési mintázatban az „urak” a felsőházból mondják meg, hogy mit mikor és hogyan kell tenni, hogy „aki megbecsüli magát”, az „megszolgálhassa” a betevőt. Ez a hagyományos „magyarosch” nemzeti mentalitás megveti a magáért helytállni képes, felelős polgárt, irigylis és fél tőle, kiveti magából, „idegenszerűnek” ítéli. A rendies viselkedéssel minden nehézség nélkül ötvöződött a cselédből betanított munkássá, öreg szakiból (munkásarisztokratából) sztahanovistává előlépő, ám a felelősség viselése alól felmentett tömegek gondolkodása, pedig a Horthy-korszak korábbi urainak, gazdatisztjeinek parancsait az „élcsapat” iránymutatása váltotta fel a szocializmusban. Ez az évszázados örökség – a dzsentrik vagy a „parancsnoki magaslatokat” elfoglaló kommunisták eltűnése ellenére – a rendszerváltás után is fennmaradt. Évszázada nem véletlenül hiányzik a városi polgárság és annak öntudatos, felelős gondolkodásmódja, hisz az amúgy sem számottevő polgárságot a két világháború kiséperte Magyarországról. Az első világháború

azzal, hogy a nagyvárosok és velük a polgárság – az egyetlen nagyváros, Budapest kivételével – a határon túl maradtak, a második azzal, hogy a saját sorsáért felelős polgárság mintáját hordozó zsidó honfitársainkat meggyilkolták, a német származásúakat elüldözték, a magyaroknak meg vagy hasonlítaniuk kellett az uralkodó csoport (dzsentrik, avagy a kommunisták) magatartásához, vagy Ady Endrét követve nem a Bakonyba, hanem Párizsba távoztak, így a polgárok eltűntek. Azokban a falvakban, ahol voltak „Elnök Jóskák” és a velük szövetségre lépett „Balogh Antik”, ott volt a tsz és a háztáji szimbiózisára épített sajátos polgárosodás, de a tsz-ek rendszerváltáskori szétesésével ez perspektíva megszűnt. Az új „szocialista” városokba (Sztálinváros, Miskolc, Győr, Székesfehérvár) és az iparba beáramlott falusi képzetlen tömegek a hatalmas társadalmi lift révén kiemelkedtek ugyan a nincstelen zsellér sorsból, ám a városba kerülés nem tette őket saját sorsukért felelős polgárokká, éppen ellenkezőleg. A kádárizmus hatásos drogjai rájuk hatottak a legnagyobb erővel: az egyre fiatalabb korban „járó” nyugdíj, a tényleges munkától mentesített munkaidő, a nagyüzemi munkások kiemelt béremelése, a szemfényvesztés, aminek révén mindegyikük visszahúzódhatott paneljébe, esetleg víkendkulipintyójába. Az emelkedés látszatát, a kábítás trükkjét jól fejezte ki a „nép választott képviselői útján fogyasztott” bérlakások, a gépkocsizhoz jutás, a telefon, amelyekről tömegek gondolták, hogy ezek mind-mind „meg lettek ígérve”, és egyszer majd nekik is jár.

A tanulás, az ismeretszerzés, a diploma nem a gerinc kiegyenesítésének, az igényesség, a saját sorsért való felelősség, a helytállás, azaz az emberi méltóság, a kiemelkedés útja volt, csak mentesülést jelentett a nehéz fizikai munkától, a parancsolgatóshoz való alkalmazkodástól. Ebben súlyos szerepet játszott persze a szocializmus, a Kádár-rendszer értelmiségellenessége, ami csak sajátosan eltérő mintázata volt a nyilas korszak antiszemitizmussal is átítított értelmiség- és polgárellenességének. A mérnök, az orvos, a tanár, az óvónő, mint tanult, diplomás emberek, úgy jártak, mint a magyar rendőrtől sokféle nyelven tájékoztatást kérő külföldi: „Oszd mire ment velem!” A rendszerváltás a Kádár-rendszer által zsellérből városlakóvá, háztájizó-gémmkázó-kalakázva építő szocialista kispolgárrá felemelt tömegek számára a lesüllyedést és nem a sokak által együtt átélt szabadságot, a saját erőfeszítéssel elért felemelkedés jogos büszkeségét hozta. Ellenkezőleg a szocializmus évtizedeiben kinevelt, jutalomfalatkák reflexéhez szoktatott tömegek elvesztették a tájékozódást, „kiment alóluk” a tsz-ben vagy a gyárban, a vállalatnál építgetett hamis közösség, ezért az elvesztett közös iránytű pótlásaként reflexszerűen váltottak át szüleik hamis, nacionalista ideológiájára, dühödten kezdték – magukon kívül – keresni a bűnbakot, azt támogatták, aki „könnyebb álmot”, békés átmenetet vagy radikális tetemrehívást, kárpótlást ígért elvesztegetett éveikért. A politikai pártok ezt az „elgyámoltalanodást” megérezve az adófizetők pénzéből alapítottak drokartelleket, és az egyetlen évig igazmondást hirdető

és valóságos rendbetételt végrehajtó Bokros-program kivételével elutasították a drogozástól való tartózkodást, az absztinenciát, Bokros lemondását követően azonnal örült versenyfutásba kezdtek a közönség folyamatos bódulatban tartásáért. Pedig a Bokros-program egyetlen éve is egy egész fél évtizedre aranykorszakot eredményezett, meghozta a régen várt makrogazdasági sikert: gyors növekedést, az egyensúly javulását, az infláció és a munkanélküliség mérséklődését. A *Bokros-csomag* rövid időre, de a rendszerváltás által kínált „lehetőségek ablakához” (window of opportunity) képest *megkésve felvillantotta a leszoktatás lehetőségét* a kemény és a lágy drogokról. A kijózanodás kínjait senki sem szereti, a választók sem. A tömegek érdeklődésétől látszólag fényévnyi távolságra lévő absztrakt kategóriák csak a hitelezőkből váltottak ki elismerést, még a programot felváltó miniszterelnök, Horn Gyula számára se jelentettek túl sokat, neki azonnal fontosabb volt az idősek ingyenes vonatozása, az ígéreteiből nehezen kifejejtett ingyenrepülés az idősek számára. És még hol volt akkor a 13. havi nyugdíj...

A közönség drogra szoktatásának a fiskális alkoholizmus az ára

A pártok közötti ígéretversenyben élen járó szocialistákat (először Horn Gyula 3,60-as kenyere, 60 éven felüliek ingyenes utazása, majd Medgyessy jóléti rendszerváltása) szinte azonnal követte Orbán Viktor, aki immár öt cikluson át tartó uralkodása alatt a szocialisták könnyű drogjai mellé valódi kemény drogokat adagolt, amelyben nem a fegyveres testületek egyszeri „fegyverpén-

ze” vagy a gyermekek választási ajándéka: a tavalyi adó visszatérítése a legrosszabb, hanem a leszoktatás a szolidaritásról, a jövő iránti felelősségről, az önzés piederstálra emelése. Ez nem a szabadon engedett vadkapitalizmus, ez a kényúr ösztönei által diktált rablás, ami a feudális anarchiát ötvözi az államkapitalizmussal. Orbán leszámolt a szolidaritással, és ehhez szétszerelte a társadalombiztosítást, mérsékelte a szegények támogatását, a jövő iránti felelősség teljes megsemmisítése az oktatás szétverésével és az erre fordított források csökkentésével folytatódott, ám a jövő iránti felelőtlenség teljes betetőzése a rezsicsökkentés, ami leszoktat a takarékoságról, a klímakatasztrófa elkerülésére való törekvéstől és a szegények támogatásáról, a piaci viszonyok tudomásulvételéről. A rendszerváltás után a szocialisták – éppen, mert a rendszerváltás számukra a magántulajdon elsőbbségét jelentette – tiszteletben tartották a magántulajdont, és nem nyúltak a kommunizmus idején magától értehető eszközökhöz, a vállalati jövedelmek radikális átcsoportosításához, a vagyondézsmához, az árak szigorú szabályozásának a fegyveréhez. Emiatt, amikor újra indították a közönség drogra szoktatását, ehhez a szocialisták az adófizetők pénzét: a költségvetés markecolását használták, vagy a közteherviselés helyett kedvezményes adókat vetettek ki (pl. a minimálbér nem adózik), vagy a költségvetés terhére nagyobb támogatásokat vállaltak (pl. 13. havi nyugdíj). Miután nem volt arra módjuk, hogy az Európai Unió adófizetőitől származó uniós transzferekből finanszírozzák nagylelkűségük árát,

éves költségvetésük súlyos deficitet, államadósságuk gyors felfúvódást mutatott. Ennek a következményeként vált Magyarország Európa visz-szaeső fiskális alkoholistájává.

Orbán hatalomra jutását a gazdasági összeomlástól való félelem segítette elő, mert az immár fél évszázada a hazugságok kábításával, az egyre zaftosabb jutalomfalatkák adagolásával lavírozó hatalom a 2008-ban bekövetkezett világpénzügyi válság miatt a hirtelen elapadt hitelek nyomán partra vetett halaként fuldoklott, kénytelen volt haldéktalanul visszavenni a korábban kiosztott cukorkákat (13. havi köztisztviselői jutalom, 13. havi nyugdíj, bérek befagyasztása). A gazdasági összeomlás eltűzésével Orbán megszerezte a hatalmat, már országglása első heteiben hirdette, hogy attól, hogy ő és drogbárói kerültek hatalomra, folytatódhat drogozás zavartalanul, a pénzeszsákok az ő szavára kinyílnak újra, ennek szellemében radikális adócsökkentéssel pörgeti fel a gazdaság elakadt motorját. Azonban beleütközött a hitelezők, az Európai Unió szigorú elutasításába, ezért kénytelen volt azt színlelni, hogy ő aztán leszoktatja az államot a „fiskális alkoholizmusról”. A nagyotmondásban nem csak jobbkeze, Matolcsy György szállította a 19. század végének, a 20. század elejének államférfiairól elnevezett terveit (ld. Széll Kálmán- vagy Magyary Zoltán-program), hanem a hordóról való szónoklásban az elismert üzletember, a néhai Demjén Sándor is segítségére sietett. A fiskális alkoholizmusról való leszoktatást azonban eleinte nem merte a „megszorításokkal”, a támogatások, kiadások durva visszanyesésével elérni, helyette a

vállalatokra, elsősorban a magyar belső piacon működő, többnyire külföldi kézben lévő vállalatokra terhelt különadók fegyverét alkalmazta. Ez egy büntető adó, mert együttes mértékük több, mint a vállalatok által fizetett összes profit utáni adó. Ezzel két üzenetet is megfogalmazott, az egyik, vagy fizetsz, vagy eladod a tulajdonodat (annak, akinek én szeretném), a másik, hogy mostantól a miniszterelnök a Róbert bácsi, akivel jó lesz jóban lenni. Ennek a folytatása volt a világpiaci energia-hordozó-árak jelentős mérséklődése idején a kormánynak, azaz Orbánnak köszönhető árcsökkentés, amit rezsicsökkentés formájában vezettek be, folytatva a Kádár-rendszer jótékonykodását a drogok forgalmazása terén. Persze azért a fiskális alkoholizmus se merült feledésbe, mert a Covid miatt, a kiesett jövedelmek állami pótlása érdekében fella-zított európai követelményrendszert kihasználva, az állami költségek újra azt az időt idézte, amely miatt a Bokros-csomagra hajdan sor került. Az államháztartás 2022-es választási évre időzített rekord pénzforgalmi hiányát (a GDP 8 százaléka) a szavazatvásárlásra felhasznált pénzszórás okozta, ezzel a több mint fél évszázados hagyomány (pénzzel befogott száj) folytatódott. Ennek volt az eszköze a 25 év alattiak adómentessége, a gyermekesek adó-visszatérítése, a családi otthon kedvezmény megemlése, a nyugdíjprémium, a 12. havi nyugdíj gyorsított vissza-idézése, a munkáltatói járulékok további mérséklése, a bérminimum- és a minimálbér-emelés. Ezek mind a „cukros tésztákról... könnyű álmodók megvásárlását szolgálták a fiskális alkoholizmus segítségével,

ám az igazi kemény drogot a *gyűlöletkampányok* szolgáltatták.

Ennek is sokféle módját alkalmazta az Orbán-rezsim, amelyek között a bevándorlókkal szembeni gyanakvás és ellenségesség szítása – mai szemmel visszapillantva – még nem a lealjasulás legalsó fokát jelentette. Az aduász a háborús uszítás volt, amely a rettegést, a félelmet elképesztő erővel, elképesztő összegű pénzköltéssel járó kampánnyal ültette bele a szerencsétlen kiszolgáltatót, tájékozódni nem tudó tömegek fejébe. Közel kétszer annyit költött Orbán a háborús uszításra, mint a Covid elleni védekezésre, az oltás propagálására. Az Orbán által vezetett drogbárók a közönség mentális kezelésére a gyűlölet, a félelem és a rettegés kemény drogjának a befogadása érdekében többszázszorosát költötték el (plakátokra, Facebook-posztokra, honlapreklámra, telefonhívásokra, tévéspotokra, folyamatos hírfolyamra) annak a pénznek, mint amire a választáson induló naiv, felkészületlen ellenzék képes volt. Orbán drogbáróinak fiskális alkoholizmusa immár senkit sem érdekelt.

Eddig Orbánnak – szemben a szocialistákkal – szerencséje volt. Nyugat-Európa adófizetőinek pénzét vidáman markecolhatta, betömhetette a költségvetésben ütött lyukakat, amelyeket a saját újraválasztása érdekében eszközölt pénzsórási és drogbárói már „gránitszilárdságúra bebetonozott” ismétlődő jutalmazása okozott. Az Európai Parlamentben ezt azért nézték el, mert szükség volt a szavazataira, illetve számíthatott Európa másik, a jogállamiságot földgallyalval romboló országa, Lengyelország szolidaritására. Az Európa északi „fukar” adófizetőit képviselő

kormányoknak azonban elégük lett Orbán évtizede folytatott és mind nyilvánvalóbb rablásából, pechére Európa két legfontosabb országában, Németországban és Franciaországban vele nem rokonszenvező kormányok jutottak hatalomra, végül Putyin Oroszországának agresszivitása egységbe kovácsolta Európát, amely nehezen tűri a háborús bűnös Putyinnal vidáman kollaboráló, pávatáncos Orbánt. Ha idén nem érkezik az uniós gyorssegély időben, még kiderül, hogy Magyarország csak kicsivel került rosszabb pénzügyi helyzetbe, mint Medgyessy és Gyurcsány fiskális alkoholizmusa idején. Ráadásul a világ pénzügyi piacain is inkább a szigorítás, mint az olcsó pénz korszaka kopogtat, ami részben a kínai gazdasági növekedés mérséklődésével (a Covid miatti kényszerű leállások), részben az USA gazdaságában átforduló pénzügyi politikával magyarázható. Nehéz az egyre inkább absztinens környezetben pénzhez jutnia egy drogot forgalmazó fiskális alkoholistának.

A jogállamnak csak a „tűzfalai” állnak...

Ha egy pillanatra nem csupán a közgazdász érdelemmentes mérlegelése alapján ítélkezünk, akkor érdemes figyelembe vennünk a választóközönségben lezajlott érzelmi reakciókat is. A közönség – bár nyilván a hetedik érzéke alapján jól döntött – nem csupán az anyagi haszonnal való kezegetés miatt választotta Orbánt és drogbáróit. Ebben a döntésben szerepet játszott az is, hogy *Orbán egy új közösséget kínált* a nacionalizmuson nevelkedett nagyapák-apák érzelmi közösségét, amihez felhasználta a nemzeti érzés

kisajátítását, a potom pénzen megvett határon túli szervezetek ismert arcait és a rendszerváltás után magukat vesztesnek érző megalázottak és megszorítottak legkedvesebb érzését: a dacból támadt bankár-, vállalkozó- és tőkeellenességet, a „nemzeti” eredetű és a „külföldi” megkülönböztetését. A megkérdőjelezhetetlen hatalmú kereszta: Orbán által irányított drogbárók fantasztikus érzéssel éreztek rá, hogy a közönség milyen hevesen utasította el az egyetlen kísérletet, Bokros Lajos stabilizációs csomagját az elesettek iránti szolidaritás felkeltésére (ld. csak bizonyos jövedelemhatár alatt JÁR a szociális támogatás) vagy a költségvetési szédelés megfékezésére, az adófizetők pénzének a kíméletére. Orbán már első hatalomra kerülését is annak köszönhette, hogy fellépett mindenféle állami takarékossgal, megszorítással szemben, a rasszista (cigányellenesség) hangoknak adott tápot a gyermekek utáni adókedvezmény előnyben részesítésével a családi pótlék emelést elfelejtve. 1998 és 2002 között még nem volt világos, hogy a bundás, szűkkeblű indulatokkal szoktatja vissza az állami pénztől, a kegyosztástól való függőségre a választókat.

Elengedték a szocialisták kezét

Az Orbánt váltó szocialista-liberális kormány (2002–2010) nem csak gyáva volt – féltette kicsi többségét is –, hogy leszoktassa a választókat arról, hogy a kormány dolga a tenyérből etetés, hanem meggyőződésévé vált, hogy a „jóléti rendszerváltást” nem a gazdasági felemelkedés makrogazdasági feltételeinek a megteremtésével, a jó gazdaságpo-

litikával, a technológiába és a fejekbe való beruházások által emelkedő termelékenységgel lehet elérni, hanem a folyamatos „cukorkaosztással”. A kormányadományoktól való függőség fenntartásához azonban nem használta fel a jogállami intézményrendszer szétzúzását, mi több, éppen hogy a tenyérből etetés kényszerű szüneteltetése okozta a szocialisták hatalomból való kipenderítését. Amikor az első és a második száznapos programot nem követte a harmadik – az egekbe szökő költségvetési hiány miatt – az akkori pénzügyminiszter feláldozása sem változtatta meg a választók csaldottságát, azonnal megvonták bizalmukat, és az európai parlamenti választáson elengedték a szocialisták kezét. Ezt a kiábrándulást csak fokozta Gyurcsány „igazságbeszéde”, a közönség akkor sem kedveli, ha ezzel sokuk végig tisztában volt, hogy az arcába vágják: „Hazudtunk nappal, hazudtunk éjjel!” A 2008-as világpénzügyi válság magyarországi hatásaival tetézve a közönség gyorsan ráeszmélt, hogy nem akar felébredni, és azonnal a legrátermettebb, a legdörzsöltebb – de most már végveszélyt jelentő – drogbáró karjaiba menekült.

Orbán kettős játékot játszott, hogy még a hitet is lerombolja, hogy lehet más választás, mint az Orbán-rendszer örökös fennmaradása. Fél év alatt olyan pénzszerést hajtott végre (a GDP közel 4 százalékát osztotta ki), ami messze túlment a Gyurcsány-féle „jóléti rendszerváltáson”, amivel megvásárolta a közönség többségét. De a *pénzszerés lány drogjához* a mentális és érzelmi függőségnek, a befolyásolásnak, a „*félelemkeltésnek*” a kemény drogját

is hozzácsapta azzal, hogy a beáramló menekültekkel, a homoszexuálisokkal, az „átoperálással”, a brüsszeli bürokratákkal, végül a háború rémével fenyegetett. Egyszerre volt Róbert bácsi és békét és biztonságot ígérő, páncélos hadisten. Az örök Orbán-rendszer érdekében átalakította a közélet intézményi berendezkedését, lerombolta a jogállamot. Hosszan sorolhatnám az alkotmányos jogállam megsemmisítésének a lépéseit, az Alaptörvény jogállami normákat sértő egyoldalú elfogadásától a „sarkalatos” törvényekbe betonozott Orbán-rendszer elemeiig, a kormány kénye-kedvét szolgáló rendkívüli felhatalmazásoktól (hatféle sajátos rendszabály a veszélyhelyzetre, rendkívüli helyzetre), amelyek a kormány feletti formális ellenőrzést megszüntetik és a kisebbségvédelmi és az egyéni szabadságjogok védelmét szolgáló normák alkalmazását ellehetetlenítik, az Alkotmánybíróság bedarálásáig, a választási törvény megváltoztatásától a „fékek és ellensúlyok” szerepét játszó ún. független intézmények mindegyike élére ültetett fidesznyikok-mamelukok hosszú periódusra való kinevezéséig, a büntető igazságszolgáltatás megbénításától a közbeszerzések útján megvalósított közpénzlenyúlásig, az oligarchabirtokok terjeszkedésének is gátat vető alapvető környezetvédelmi műemlékvédelmi építési szabályok lerontásáig, a tájékozódás és a tájékoztatás szabadságának a lábbal tiprásától a kormány reklámadományaival a független sajtó és média lábhoz szoktatásáig, azaz az emberi méltóság, az emberi szabadság és az egymás iránti szolidaritás kinyilvánításának az ellehetetlenítéséig. Kétségtelen tény, hogy a

második Orbán-kormány megalakulását alapos előkészítés, ügyvédi irodák által előregyártott törvénytervezetek tucatjai előzték meg, mégsem mondhatjuk, hogy egy előre kiagyalt mesterterv lépései szerint halad az elmúlt tíz év során az alkotmányos jogállam szétverése. Ha ellenállásba (nemzetközi vagy hazai) ütközik, akkor kerülő utakon halad tovább az osztag, a Sturmbannführerek a Reichsführer szeme villanását követve találják ki a következő lépést, figyelik, kire kell lecsapniuk, kin akar bosszút állni, kin akar „statuálni” a vezér. Éppen ezért nem könnyű előre a különböző diktatúrák természetéből kikövetkeztetni, hogy Putyint, Hitlert, Salazart, Francót fogja-e utánozni a főnök, melyik intézmény önállósága sértette a teljhatalom gyakorlását, kinek a házára, földjére, kastélyára, gyárára, üzletére, villájára vetett szemet, melyik az a néhány milliárd, amire fáj a drogbárók foga, amelynek a megszerzéséhez meg kell semmisíteniük a magántulajdon és az egyéni szabadságjogok maradékát.

Sokan gondolják úgy, hogy az „alkotmányos jogállam”, a „fékek és ellensúlyok” rendszerének a szétzúzása csak lila gőzös, fővárosi kékharisnyák gondja, az közvetlenül egyáltalán nem érinti a közemberek hétköznapijait. Elfeledkeznek arról, hogy a jogállam intézményeinek a pusztító szőnyegbombázása miatt nincs és nem is lehet a polgároknak jogos követelésük, hogy befizetésükért egészségügyi ellátást vagy öregségi nyugdíjat követeljenek, hiszen az Alaptörvény ma már nem tartalmazza a társadalombiztosítás intézményrendszerét. Elfeledkeznek arról, hogy a Magyar Nemzeti Bank,

amikor nem tesz eleget annak az alkotmányos kötelezettségének, hogy védje a magyar fizetőeszköz vásárlóerejét, és a forint árfolyamának a lerontásához (az alacsonyan tartott kamatok által) járul hozzá, amivel a polgárok vagyonának (euróban kifejezett lakásárak) és fizetésének (euróban kifejezett órabérek) méréséklését, ugyanakkor a MNB „nyereségének” a növelését, majd annak alapítványokba terelését végzi. Elfelejtik, hogy az is a jogállamiság szétverése, amikor a jegybank nyereséges, és nem fizeti be nyereségét a költségvetésbe, hogy nyereségéből létrehozott alapítványokban „a közpénz elveszti közpénz jellegét”. Ezzel az MNB egyszerűen ellopja a polgárok pénzét, és ekkor éppúgy az alkotmányos jogállamot zúzza szét, mint a kormány, amely újabb és újabb ürügyön rendkívüli felhatalmazást szerez a rendeleti kormányzáshoz. Elfeledkeznek arról, hogy az Alkotmánybíróság jogkörét alapvetően csorbító szabályozás, miszerint mindaddig nem vizsgálhatja a kormánynak a költségvetést érintő rendelkezéseit, ameddig az államadósság nem csökken a GDP fele alá, éppúgy elveszi az egyéni szabadságjogok védelmének a lehetőségét, mint a hajléktalanok nyilvános helyen való tartózkodását kizáró rendelkezések.

Tehetik, mert lépéseikkel szemben – az egyetlen internetadó miatti tüntetést leszámítva, ahol a kormány a fiatalok kedvenc „játékát” vette volna el – nem ütköznek ellenállásba. A droggal elkábított közönség tágra nyílt pupillái nem érzékelik jogaik elvételét, az ellenzék vezetői legfeljebb egy igazán megrendítő stájról vagy interpellációra, de nem egy

tömegtüntetés megszervezésére képesek, hiszen aktivistáik – kivéve a Nolimbia melletti aláírásgyűjtést – is legfeljebb passzivitásukat feladó nyugdíjasok vagy zsoldosok. A drogbárók kigyúrt kopaszai sokkal félelmetesebb erőt képviselnek, amihez nem is kell őrgöngyölniük, mint a tévészékházostromnak álcázott puccskísérlet alkalmával, elég, ha útjába állnak a békés petíciót beadni készülőeknek, hogy belássák, „széllal szemben nem lehet”. A jogállami normák érvényesülését vizsgáló Európai Bizottság vagy annak megbízásából a Velencei Bizottság meg azt nem látja, hogy a kigyúrt kopaszok (azaz a drogbárók magánhadserege) hogyan félemlítik meg a jogvédőket, legfeljebb azt tehetik hónapok után szóvá, hogy a Norvég Alap felhasználásának módja után nyomozva teljesen szükségtelenül vitte be a rendőrség az alap pénzeszközeinek kezelőit, vagy tettek a számítógépek elkobzásával végződött „látogatást” Iványi Gábor alapítványánál.

A mállékony ellenzéki pártok...

A szocialista pártot ide nem számítva, a rendszerváltás óta működő pártoknak nem volt olyan szilárd támogatói bázisuk, szavazóik, önkénteseik által követhető, állandónak mondható jövőképük, amely mint közösségformáló, a megvalósítása során szavazókat és támogatókat összekovacsoló, egyénileg és közösen képviselhető értékközösség megőrizte volna alapvető jellemzőit. A szavazók, a támogatók tömegei vándoroltak a politikai pártok között, mintha a piacon a nekik tetsző portékát kereső vásárlók lennének, azt a pártot választották, amelyik kínálatában a legjobban közelítette kimondott és

titkos vágyaikat. Ez utóbbiak megfogalmazását csak részben vállalták a pártok programjai, az azok alapján kiagyalt kampányszlogenek, sokkal fontosabb volt, hogy a pártok vezetői személyiségükkel, habitusukkal, az általuk használt nyelvezettel képesek voltak-e az általuk valóban képviselni kívánt választói csoport tagjait megszólítani. A közönség hangulatát – ha az adott párt sikeres volt – egyszerre találta el egy jó jelszó („a nyugodt erő”, „van más választás”, „tudjuk, merjük, tesszük”) és a párt hívei számára kínált hangulatot, jövőképet sugárzó személyiség (Antall József, a fiatal Orbán Viktor, Kuncze Gábor). A személyiségek szerepe a modern tömegdemokrácia színterein, főként választások előtt, döntő jelentőségű, amire tökéletes példa a pártállami rendszerrel a legradikálisabb szakítást képviselő SZDSZ tömegsikerét hordozó „radi-szadi” szavazók leszakadása a szocialistákkal kötött koalícióra hivatkozva a háttérbe vonuló Tölgyessy Péter lemondása után, vagy a szocialista párt szétesése a saját osztogatásával szakítani kényszerülő Medgyessy Péter „elhalványulása” és Gyurcsány Ferenc valóságos és megkésett reformokra be nem váltott dinamizálódása idején. Megállapodott pártszerkezettel rendelkező országokban csak nagy válságok idején következik be a pártok hasonló szétmállása. Hasonló módon erre sor került a 2008-as válságot követően Nagy-Britanniától Franciaországig, Olaszországtól Németországig. Az alig három évtizede bekövetkezett politikai átalakulás Kelet-Európában mindenütt a valahai pártok szétesésével járt. Ebben szerepet játszott részint a pártok versenyén

alapuló liberális demokrácia szilárd intézményeinek a hiánya, részint a globális és ciklikus gazdasági hullámzáshoz való helyi, állami alkalmazkodás nehézsége, végül a belátási képesség hiánya, amivel pedig a megbízhatóan széles közép réteg, a polgárság életvezetéséből következően rendelkezik, és ami higgadt mérlegelést jelent a politikai árut kínáló pártok pultjai között ódöngő tömegek számára. A hazai ellenzéki pártok mállékonyságát még négy másik tényező is elősegítette, a koalíciós kényszertől való szabadulás, a kritikus pártüzemméreték parányisága, a kommunista időkből öröklött gyanakvás a pártba beférkőzött diverzánsokkal szemben, végül a személyes példamutatáson alapuló érzelmi közösség építésére való hajlandóság hiánya.

A kerekasztal-tárgyalások nyomán kialakult vegyes listás-arányos választás rendszerben a mandátumhozjutási szabályok a viszonylag magas, 5 százalékos küszöb beépítésével megakadályozták, hogy széteső hangerdő jellemezze az Országgyűlést, az arányosság védelmét szolgáló vesztes kompenzáció azonban a győztes ellenében a győztes ellenes létrehozása miatt csak egészen kivételes esetben tette lehetővé szilárd többséggel rendelkező egypárti kormány létrehozását. Schiller *Tell Vilmos* című drámája III. felvonásából ismert „Az erős egyedül a legerősebb!” (Der Starke ist am mächtigsten allein) mondás, amit azután Bismarck is szívesen hangsúlyozott, s a modern tömegdemokráciákban a magukat erősebbnek gondoló pártok törekvéseit alapjaiban határozta meg. Nem kivétel ez alól Magyarország sem. A kormányzás-

hoz szükséges *koalíciókötési kényszertől* a pártok ugyan – Orbán második kormányának megalakításáig – nem tudtak *szabadulni*, ennek ellenére arra törekedtek, hogy kisebb koalíciós partnerüket a ciklus alatt legyalulják. Így tett a kisgazdákkal a kormányzó MDF, a liberálisokkal a kormányzati többséghez jutott Horn Gyula, majd újra a Kisgazdapárttal és még a maradék MDF-fel Orbán Viktor. Annak érdekében, hogy már a koalíciókötés előtt is érvényesüljön az erősebb párt programja, a várhatóan több szavazatot szerezni képes párt jó előre kikezdi potenciális partnereit. Ennek a veszélye a Fidesz megállítására kiagyalt előválasztás során is (egyetlen ellenzéki jelölt versenyezzen a kormányzó Fidesz jelöltjével) fennállt, annak ellenére, hogy az előválasztáson részt vevő ellenzéki pártok igyekeztek egymás lejárátását akadályozni, fékezni.

A pártszerkezet ingatagságához, bizonytalanságához, ezzel az ellenzéki pártok közötti szükségszerű rivalizálás hangsúlyosságához az is hozzájárul, hogy egy párt megbízható működtetésének, üzemeltetésének – mint minden szervezet esetében – *méretgazdaságossági követelményei* vannak. Ahhoz, hogy egy párt megfelelően képes legyen reagálni az eseményekre, üzeneteit megbízhatóan (saját értékeivel összhangban) tudja megfogalmazni és közönségéhez eljuttatni, szakértőkre, elemzőkre, marketingesekre, aktivistákra és az üzenetet hordozó felületekre (honlapkészítés, pártlap, hirdetések), továbbá a választók rétegződéséhez, habitusához igazodó politikusi gárdára van szükség. A pártüzem fenntartásának a költségeit az Országgyűlésbe jutott pártok

esetében az éves állami támogatás csak részben fedezi, amihez szükség (lenne) a pártot támogató közönség áldozatvállalására. A pártállam-állampárt szétesése után a fegyelmezett tagdíjfizetés, egyáltalán a széles bázisú tagság gyűjtésének a kényszere is megszűnt, így a közönség számára amúgy is gyanút keltő politikai tevékenység finanszírozása a legenyhébben fogalmazva is a „szürkezónába” került. Ebben a gazdasági-vállalkozó szervezetek megkönyékezése, a befolyással üzérkedés folyamatosan jelen van, emiatt a pártüzem fenntartásának erkölcsisége kérdéses, a kockázatosága pedig nagy. A választásokon nem jól szereplő (győztes koalícióba belépni nem képes), befolyását veszített kicsiny ellenzéki párt egyre jobban kiszorul a pályáról, választói nem találkoznak az általa hordozott értékekkel, és uralkodóvá válik a „kényszerhelyettesítés”, a legkevésbé taszító, más ellenzéki csoport egyre bizonytalanabb támogatása.

A pártok egymással szembeni gyanakvása szinte minden pártok versenyére alapozott demokratikus országban előfordul, de hazánkban ennek – elsősorban a szovjet mintát követő kommunista párt más pártokba beszivárgott ügynökei óta – nagyon erős a hagyománya. Akár bizonyítható, akár nem, a magyar (főként ellenzékben lévő) pártok – főleg a kisebbek, a gyengébbek – gyakran vádolták egymást, hogy soraikban a kormánypárt ügynökei ülnek, árulók miatt nem tudják saját politikájukat, arcukat értékesíteni, ami a kritikus helyzetekben szükséges közös, egyeztetett fellépés esélyét súlyosan rontja. A pártok vezetésébe befurakodott

árulók vádja a rendszerváltás óta szinte minden pártban felmerült a kisgazdától a liberális pártig, újabban a szocialistáknál éppúgy, mint az LMP, sőt a Jobbik esetében is. Ez a gyanakvás nagyon nagy mértékben járult hozzá az ellenzéki (még demokratikusnak mondható) pártok „mállékonyosságához”, ami éppen abban a kritikus helyzetben, amikor a Fidesz egyeduralmával szemben kellett volna egységet mutatni, döntő akadálya lett a közös, egyeztetett, határozott és radikális fellépésnek.

Az ellenzéki pártok vezetői figyelmen kívül hagyták az előválasztás hangulati tapasztalatát. Az előválasztás résztvevőinek aktivitása, a közvélemény kutatásokban is mérhető, az egyesült ellenzék esetleges jó szereplését váró bizakodó hangulat azt a várakozást tükrözte, hogy az ellenzék képes és el is akarja söpörni az Orbán-rendszert. Ez a bizakodó hangulat nem amiatt alakult ki, mert a közönség az ellenzékétől Orbánnál is bőkezűbb, nagyvonalúbb vagy igazságosabb osztogatást várt, hanem azért, mert az ellenzéki pártok vezetőiben talált olyan személyiségvonásokat (Dobrevben a letisztult fogalmazást a hazudozással szemben, Jakab Péterben a számonkérés radikalitását, Karácsonyban a politikustól idegen civil mentalitást, Márky-Zay feltűnésekor a többi párt elfogadását), amelyeket példamutatónak tartott, és amelyeket Orbán személyiségével ellentétesnek ítélt. Az előválasztás végére azonban az Orbán-rendszert megdönteni akaró és képes, erre új érzelmi közösséget és egymás iránti szolidaritást sugárzó személyiség nem „született meg”, az érzelmi töltést a technikai összefogás hangsúlyozása nem hordozta.

„Kétfarkú”, komolytalan ellenzék

Ez az alcím nemcsak vágyvezérelt várakozásom teljesületlenségéből adódó csalódottságom miatt provokatív. Azt sugallja, hogy az egyesült ellenzék annyira volt komolyan vehető, mint a magát „viccpártnak” nevező kétfarkú kutyapárt.

Kezdjük a szlogenekkel, a programokkal. Látszólag jelentős a különbség a „viccpártnak” mondott kétfarkú kutyák és az ellenzéki összefogás között, de a valóság egészen más. A kutyapárt egyik ígérete, az „örök élet + 1 év” – a maga által kiválasztott fiatal választócsoporthoz megközelítésére – tökéletes kiindulópont lehet, ám az egyesült ellenzék alaposnak látszó 72 oldalas programja az ilyen egyszerű és vicces kijelentésekhez képest alig képvisel nagyobb átütő erőt. A 72 oldalas ellenzéki program látszólag nagyon kidolgozott és alapos, de ha jobban beleolvasunk, nincs igazán nagy különbség. Az egyesült ellenzék ugyanis mindenfélét ígért, ám Orbán közben populista ígéreteit teljesítette is, és az általa már fizetettek (pl. nyugdíjprémium, 13. havi nyugdíj, fiatalok adómentessége) ígért még rá az ellenzék valamit: a +1-et, amitől a program komolysága legalábbis jottányit nem nőtt. Persze, az ellenzék sietett hozzáfűzni, hogy észszerű és hazugságmentes lesz az ellenzéki ígért szerinti rezsicsökkentés, a kerítés, a családtámogatás, az értékálló nyugdíj. Nem vicces? Nem vicces, hogy a kormánnyal szemben álló ellenzék programja nem arról szól, hogy az életünk mitől lesz más, a mindennapi félelmeink mitől változnak, hanem ígéretek halmozódnak egymásra a megvalósíthatóságuk bemu-

tatása nélkül. Az ígéretek jellege és természete legfeljebb néhány ponton tér el a kormánypárt gyakorlatától. Persze, tudom, hogy az ellenzék – újabb stadionok megépítése helyett – fizetésemelést ígért a tanároknak, a szociális gondozóknak, a nővéreknek, de nem az ígéretekben volt a hiány, hanem abban, hogy hitelessé tegye, hogy VAN MÁS VÁLASZTÁS, az ellenzék valóban alternatívát jelent a populista, szélsőségesen nacionalista kormánypárti vonalvezetéshez képest. Az ellenzék nem tudta megmutatni azt a másik alternatívát, hogy nem attól függ majd, hogyan élünk, ha győz, hogy időben megtaláljuk-e a megfelelő zsebet, a kezdet, amelyet megcsókolunk.

Magától értetődő, hogy a kutyapárt nem álmodott arról, hogy leváltja a kormányt, nem mondta, hogy felváltja az Orbán-rendszert, ők csak be akartak jutni a parlamentbe, hogy képviselőkhöz juthassanak... A kik is? Miben különbözött tőlük az egyesült ellenzék? Talán abban, hogy ők nem zárkóztak el a kormányváltástól sem – ha a szerencse melléjük szegődik, és ha ezzel nem „bátorkodnak zavarni” senkit –, de azt végképp nem kötik a választók orrára egyetlen világos, határozott, érthető mondatban, hogy *Orbán* szemfényvesztésre, fajvédelemre, az egyének szabadságának az elnyomására építő, a közpénzt szegényektől a tehetősek felé áramoltató *egész hazug rendszerét el akarják söpörni*. (Alig öt évvel vagyunk attól a „Fizessenek a gazdagok!” demagóg jelszótól, amely mindennek nevezhető, csak nem annak, hogy elsöpörjük az Orbán-rendszert.) A kormányváltás szándékának komolyságát azonnal

megkérdőjelezte, hogy féltek bejelenteni, kik lennének a kormányuk tagjai (árnyékkormány), a rendszer-váltás szándékának komolyságát pedig az, hogy csak halkán, hogy senki meg ne hallja, csupán a mellékhelyiségben beszéltek arról, hogy fel akarnák váltani az Orbán-rendszert. Lehántva a „bátoros” mázat, ők sem akartak mást, mint benn ülni a parlamentben, hogy képviselőkhöz juthassanak... A kik is? Pártjuk hivatásos forradalmárai.

A kutyapárt nem szorgalmazhatta, hogy legyen önálló, független médiafelülete, mert ezt senki nem is vette volna komolyan, annak ellenére, hogy a 2019-es önkormányzati választás óta vannak képviselők az önkormányzati testületekben, azonban a maroknyi képviselőjük nem tudta volna ezt megkövetelni, elérni. Az egyesült ellenzék pártjai azonban a 2010-es kormányváltás és a totális Orbán-rendszer kiépülése óta – tizenkét éve – érzékelik, hogy lassan már nincs olyan terület, ahová eljuttathatnák üzeneteiket, hogy az el is jusson a választóikhoz, mégsem tettek semmit, hogy ilyet – akár közösen – létrehozzanak. A néhány önkormányzati, kizárólag helyi ügyekre szakosodott, kizárólag elektronikus úton nézhető tévé-műsorokat nem egészítette ki a várt új Budapest TV, vagy még az előválasztásra sem alakult meg közös, új hírközlő csatorna vagy a kormánytól független, civilek által támogatott szervezett hírcsatorna. A politikai pártok – a Covid elleni védekezés ürügyén megfelezett – állami támogatásukat bolondok lettek volna közzé tenni a közös médiafelületre költeni, csak sáptoztak arról, hogy mekkora Orbán médiafölénye.

Félrevezetett bennünket, választókat, hogy már az előválasztás sikeres megszervezésében is a *civil részvétel volt erőteljes*, ami eltakarta a végig gondolt és kivitelezhető stratégia hiányát, a pártok körül mozgósítható segítők mérsékelt számát. Igaz, a részt vevő politikai pártok aktivistái is kivették a részüket a közös, de még inkább a saját jelöltjeik elfogadtatásának, népszerűsítésének a feladataiból, de mégis a szavazóponatok működtetésében, a beérkezett szavazatok összeszámolásában, de még inkább az elektronikus részvétel megteremtésében nem a pártok, hanem a civil szervezetek által mozgósított – többnyire idősebb – dacos önkéntesek vettek részt. Arra számítottunk, hogy az előválasztás során tapasztalt hangulatváltás tartós marad, és az egyes politikai pártok vezetői már továbbgondolták az egyesült ellenzék kormányral szembeni közös kampányának legfontosabb tartalmi, szervezési, finanszírozási kérdéseit, és „menetből” támadnak ősztől tavaszig. Nem így történt.

A hiányzó közös cselekvést nem pótolta és a hiányát még csak nem is leplezte el, hogy a rendszerváltás óta először sikerült az ellenzék által delegált megfigyelőket, tagokat küldeni valamennyi szavazóköribe. Ezt a támogató civil szervezetek érték el, és nem az egyesült ellenzék. Az ellenzéki pártok közösen erőtlén kísérleteket tettek, hogy közös aktivistahálózzattal juttassák el szórólapjaikat, anyagaikat a közönséghez, valójában az egyes pártok beérték azzal, hogy a soraikból közös ellenzéki jelöltté vált személyek mögé támogatást szervezzenek. Emiatt csak fokozatosan vált szembetűnővé, hogy az egyesült ellenzék mögül

hiányzik az a tömegező, amely meggyőzhette volna a közönséget, hogy érdemes az ellenzékre szavazni.

Az ellenzék közös miniszterelnök-jelöltjét tavaly (2021) október 16-án választották meg, az azt követő 90 nap alatt az ellenzék háza táján a *választók számára is jelentőséggel bíró esemény nem történt*, azt kivéve, hogy a miniszterelnök-jelölt családi programja közben eltörte a karját. Miközben ebben a periódusban Orbán nemzetközileg elszigetelődött, hiszen nem sikerült a populisták (félíg náci) pártokat egyesítenie, a környező országokban megbuktak a populisták, az unió a „jogállamisági mechanizmus” számonkérése miatt nem fogadta el a kormány terveit és programját, hogy az újjáépítési alapból részesedhessen, az ellenzék nem használta ki ezt az időt. Az első 90 nap tehetetlenségét követte a második 90, ám a – részben – zárt ajtók mögött folytatott lamentálás, lázas semmittevés sem fordult át jól megtervezett, jól szervezett, összehangolt és érzékelhető, határozott cselekvéssé. Vegyük sorra, hogy mi történt és mi nem.

Az ellenzéki pártok ugyan végre – Bokros Lajos (Modern Magyarország) 500 napos programot hirdető kísérlete után öt évvel, amit akkor közösen buktattak el – megértették, hogy Orbán „alkotmányos puccsal” (Vörös Imre) kiépített zsarnokságát csak erőik egyesítésével lesznek képesek megdönteni, amihez „minden szinten szinte minden” szükséges. A technikai minimum, hogy minden választókerületben egyetlen ellenzéki jelölt álljon szemben Orbán zsoldosával (ezt teljesítették). Orbánnal szemben egyetlen miniszterelnök-jelölt mutassa fel a „más-

ként gondolkodók” erényeit (ezt teljesítették). Minden szavazókörben legyen ellenzéki ellenőr/szavazóköri önkéntes, hogy a kirívó és látványos csalásokat, így a láncszavazást visszaszorítsák (ezt nem az ellenzék pártjai, hanem civilek megoldották). Az ellenzéki pártok egymást erősítve, együtt és egyszerre jelenjenek meg a nyilvánosság előtt, a közös programnak az adott szavazó közönség előtt releváns jelszavát – például az oktatást vagy a szegények megsegítését – a miniszterelnök-jelölt és a kérdéshez leginkább értő pártelnök együtt képviseljék (nem teljesült). Az ellenzéknek világos, egyszerűen követhető, egységesen vallott, a „virágozzék ezer virág” szó- és ígérethalmaztól mentesített minimálprogramja legyen (nem volt ilyen). Az ellenzék vezetői legyenek képesek az „Apokalipszis négy lovasának”, az infláció megfékezésének, az energiaár-robbanás kezelésének, a járvány miatti pánik csillapításának, az unióval folytatott vita új mederbe terelésének a programjával előállni, ne bújjanak az Orbánnal szemben teljesen verseny- és hitelképtelen ígéretes spanyolfala mögé (nem sikerült). Az ellenzék leplezze le, hogy a Putyin kisinasává vált Orbán azt teljesíti, amit gazdája parancsol, ezzel lehetett volna elejét venni Orbánék háborús uszításának (nem teljesült). Az ellenzék képes legyen kampányüzemmódra kapcsolni, ami azt jelenti, hogy naponta, hetente, havonta előre megtervezett, egyeztetett üzenetekkel áll elő, működik az orbáni gépezettel szembeszegezhető napi kommunikációt irányító és működtető csapata (teljes kudarc). Az unalomig mantrázott idegen szavak, így a korrupció vagy a transzparen-

cia hiánya helyett nem mentek el a pénzszerzés és a lopás legnyilvánvalóbb helyszíneire (pl. felcsúti stadion, Paks II. építkezés helyszíne, déli kerítés), hogy rámutassanak, *itt bizony lopják az adófizetők pénzét*. Néhány erőtlen közös sajtótájékoztató kivételével nem tettek semmit, hogy az ellenzék érzékelhető jelenlétét a modern kommunikációs hálózatot értő, annak minden csatornáját bejátszani képes technikai háttér és szerethető figurákkal benépesített előtér valósítsa meg (nem jött létre).

Az ellenzéki siker feltételei között nyoma sem volt a legfontosabbnak: akarjanak győzni! Fordítva talán még igazabb: *Győzni akarjanak!* Értelmetlen a laikus szavazópolgár számára, hogy mit keres az a pályán, aki nem azért fut ki a nézők vizsla tekintete elé, hogy győztesként hagyja el azt. Pedig nem ennyire triviális a dolog. Nemcsak a szakértők, de még a laikus szavazópolgárok számára is érthetővé vált 2018-ra (önkormányzati választások), hogy az Orbán által keresztülröltetett választási eljárás szerint csak akkor lehet esélye az ellenzéknek a kormánytöbbséggel szembeszállva, ha egyesíti erejét, és minden egyes választókörzetben az 1:1-es felállást követi, azaz nem osztja meg a választókat a különböző pártok egyszerre induló jelöltjei között. Miután ezt minden gyerek tudta – még a legkisebb is –, így az ellenzék politikai pártjai nem térhettek ki a választói akarat elől, és nyögve-nyelve megegyeztek az előválasztásban, amelynek a legfontosabb célja éppen ez, hogy minden választói körzetben a legesélyesebb jelölt – bármilyen pártállású is – álljon szemben egyetlenként Orbán kijelölt zsoldosával. Igen ám, de ebből

nem következnek, hogy *együtt győzni is akarnának*. Lehet, hogy éppen elég az adott pártnak, hogy önálló frakció létrehozására lehet jogosult, ha a saját pártjából az egyesült ellenzék egyedül indított jelöltjei elegendő mandátumot szereznek, és csak másodlagos kérdés számukra az, hogy azokban a körzetekben is az ellenzék közös jelöltje győzzön, ahol nem az adott politikai párt delegáltja indul. Gyanakvó voltam, és már tavaly decemberben kihallottam az egyes megszólalásokból, hogy előre gyűjtögetik és írják a rossz pontokat, hogy a közös győzelem elmulasztásáért melyikük a felelős, ehhez előre keresik a bűnbakot. Igazán kitartóan szinte csak ezzel: a bűnbakkereséssel foglalkoztak, és nem a közös stratégia és taktika fegyelmezett, összehangolt megvalósításával.

Persze felmerül a kérdés: mi lett volna a helyes stratégia? Az a széles körű összefogás, amely a valahai szélsőjobbtól a haragos és a szelíd zöldeken át a régi és az új szocialistákig szinte mindenkit magába zárt, a történelem tanúsága szerint akkor indokolt, amikor szélsőségesen populista, a hatalom kényszereszközeivel és kellékeivel, az ország minden erőforrása feletti rendelkezéssel és az ország polgárai jövőjét saját zsebre vágó zsarnoki politikai erővel, az egész népet, valamennyi párt népfrentjét szögeznek szembe. A *népfrent* nem csupán a választási technika következménye, hanem az állásfoglalásé, hogy a nép nem hagyja magát saját országából kiszorítani, saját közjavit ellopni, saját akaranyilvánításának csatornáit lezárni, értékeinek képviselőjét meggátolni. A népfrent a polgárok demokratikus berendezkedését veszélyeztető láza-

dásnak, *puccsnak a megghiúsítása*. Nem egyszerű kormányváltásra, hanem a már kiépült Orbán-rendszer megdöntésére, a második rendszer-váltásra kötnek szövetséget a pártok. Ennek a kinyilvánítása rendre elmaradt, „jámbor patikárius” (ld. Rómeó és Júlia) módjára patikámélegesen óhajtotta józanul méricskélni Orbánt felülírni tudó ígéreteit az ellenzék, ahelyett, hogy számot vetve a helyzettel, harcra hívta volna a népet a zsarnoksággal szemben.

Minthogy az ellenzék saját belső lelkiismeretével volt elfoglalva, szabad-e a szélsőjobbal is szövetségre lépni, így azt sem volt képes *időben felismerni*, hogy Putyin agressziójához Orbán hozzáláncolta magát, nem hívott össze már az orosz támadás napján, február 24-én nagygyűlést. Az ellenzék nem használta ki az alkalmat, hogy leleplezze Orbánt, nem hangzott el naponta több ezerszer, hogy *Putyin háborús bűnös, hogy Orbán Putyin bűnsegédje*, Orbán háborúba sodorja az országot, a gyávasága miatt nem az ellenzék rendezte meg a „békemenetet”, átengedte a terepet Orbánnak.

Orbán felismerte a halálos veszélyt, ezért már jó előre osztogatásba fogott, de az igazi „zseniális húzása” az volt, hogy mint népmesei hős átbucskázott saját fején, és mint a béke apostola kezdte az önző magyar kispolgár számára mannaként várt szavakkal hirdetni, hogy „megőrizzük hazánk békéjét és biztonságát”. Az ellenzék csak tátogott, nem talált szavakat, mert megint elpancsolta a háború kitörésétől, február 24-től a választásokig, április 3-ig hátralévő másfél hónapot. Orbánnak nem kellett a „nép közé járnia” (szavazatszámamlálóként), hogy pontosan tudja,

a tájékozatlan, képzetlen, a kognitív kényelem ösztönét élő, egycsatornás hírforrásra utalt közönség tagjai – városban és falun – nem fogják cáfolni hazugságait, „lábon hajthatja” őket a félelmek felkeltésével és a pénzszórással a vágóhídra.

Van-e még remény?

Ha az olvasó figyelmesen követte írásomat, akkor joggal juthat arra a következtetésre, hogy Orbán mostanra már hézagmentesen záruló rendszerét lehetetlen választások útján megdönteni. Erre a következtetésre sokan eljutottak, talán először Bauer Tamás 2014-ben, majd néhány hete ismét, László Csaba és még sokan mások. A kép árnyaltabb ennél, akkor és csak akkor lehet az Orbán-rendszert elsöpörni, ha nemcsak az országon belül, hanem hazánkon kívül is – ahogy éppen a választások idején 2022-ben – minden abba az irányba mutat, hogy Orbán elszigetelődik, és egyszerre következhet be a pénzügyi, a külpolitikai és a szomszédsági viszonyokban az összeomlás. 2022-ben az a paradox, hogy Orbán mindenütt vereséget szenvedett külföldön, így nem tudta az Európai Unió helyreállítási alapjából származó transzferek

lehívásához a magyar kormány stratégiáját elfogadtatni Brüsszellel, elvesztette az Európai Bíróság előtt a jogállamisági mechanizmus alkalmazását megghiúsítani szándékolt fellebbezését, Orbán várhatóan 2022-ben nem kap pénzt az uniótól, a világban az inflációs veszély miatt lényegesen megrágultak a hitelforrások, Orbán szövetségesei elbuktak a választásokon Csehországtól Szlovéniáig, Párizstól Berlinig, Orbántól a visegrádi négyek is elfordultak, Putyin bajkeverő háborús bűnössé vált, emiatt mint Putyin fenekében ülő utolsó csatlósa Orbán is megbélyegzetté vált. Belföldön létrejöttek a népfrontos fellépés technikai feltételei, hiszen az előválasztásokkal elhárult az akadály, hogy a nép összefogása söpörje el az Orbán-rendszert. Ha még egyszer ilyen feltételek együtt, kívül és belül létrejönnek, akkor van legalább 1 százalék esély legyőzni Orbánt választásokon is. Addig, amíg ezek nem jönnek létre, szakadatlanul dolgozni kell a sajtóban, az utcán, a kávéházakban, a kocsmákban, a kultúrházakban, a klubokban, falun, a városokban, előadásokon és minden helyen, ahol csak lehetséges.